

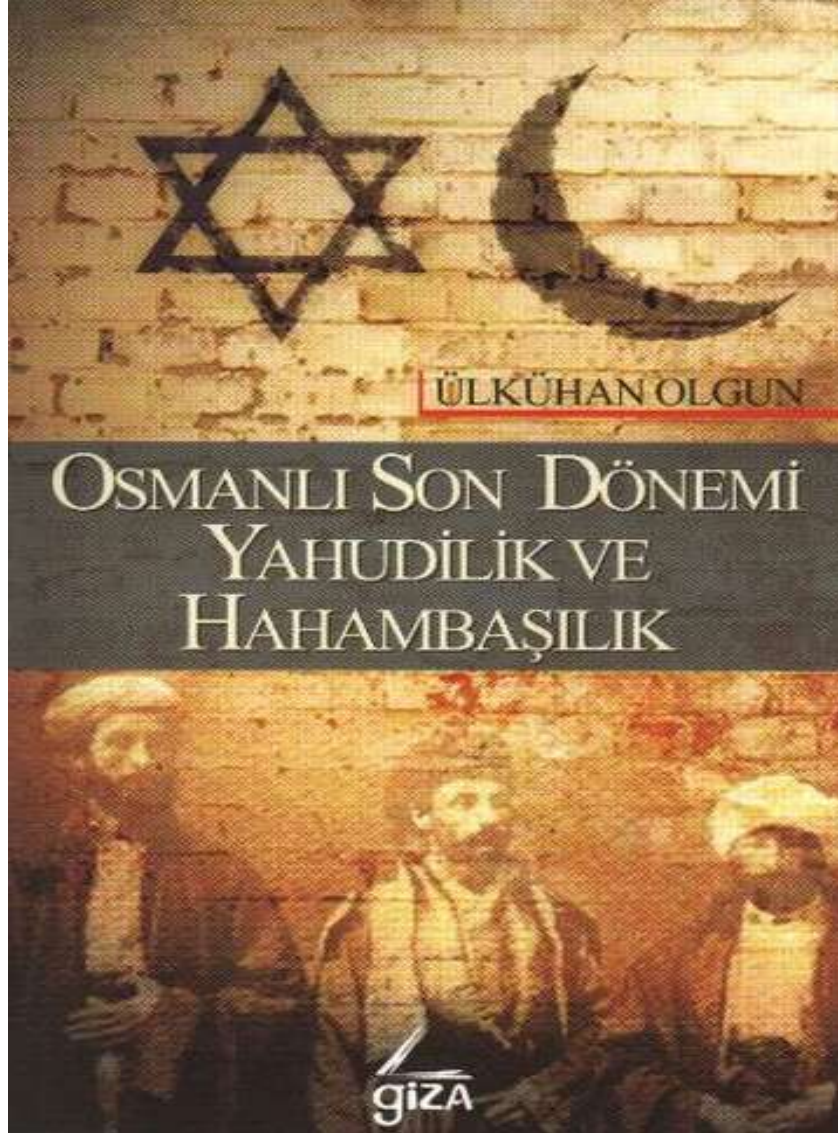
TİASAD

Türk & İslam Dünyası Sosyal Araştırmalar Dergisi
The Journal of Turk & Islam World Social Studies

Yıl: 5, Sayı: 16, Mart 2018, s. 523-525

Dr. Mert AĞAOĞLU

Sakarya Üniversitesi Sanat Tarihi-Türk-İslam Sanatı, magaoglu@sakarya.edu.tr

Ülkühan Olgun, **Osmanlı Son Dönemi Yahudilik ve Hahambaşılık**, Giza Yayınları, İstanbul, 2009, 157 s.

Eser, önsöz, kısaltmalar ile girişten sonra iki bölüm, sonuç, kaynakça, ekler, dipnotlar ve indeksten oluşmaktadır. Zengin bir kaynakçaya sahip olan eserde Başbakanlık Osmanlı Arşivi belgeleri, konuyla ilgili araştırma eserleri ve dönemin gazetelerinden yararlanılmış ve bu kaynakların bir kısmının görselleri de kitap sonunda okuyucuya sunulmuştur.

Önsöz’de (s.7-9) Yahudiler ve Türklerin tarih boyunca barış ve huzur içerisinde yaşadıkları tespiti yapılmaktadır. Fakat buna karşılık Türkiye’de Yahudilerle ilgili yayınların yetersizliğinden şikayet edilmektedir. Yazılan eserlerin büyük bir çoğunluğu da tek taraflı ve bilimsel olmayan bir şekilde yazılmış eserlerdir. Geriye kalan ciddi eserlerde de Osmanlı Arşivi’nin gerektiği kadar kullanılmadığı belirtilmektedir. Ayrıca Hahambaşılık kurumuyla ilgili bir eserin bulunmadığı saptaması yapılmaktadır.

Kısaltmalar (s.11-12) bölümünde eserde ve dipnotlarda kullanılan kısaltmalar, açıklaması ile birlikte verilmiştir.

Giriş kısmında (s.13-26) Osmanlı’daki “Millet Sistemi” ve 19. Yüzyıl öncesinde Yahudilerin durumuyla ilgili bilgiler verilmektedir. Giriş kısmı üç başlık şeklinde okuyucuya sunulmaktadır. “19. Yüzyıl Öncesinde Yahudiler” adlı bölümde “Millet Sistemi” ve Osmanlı Devleti’ndeki Rum, Ermeni ve Yahudilerin tarihsel süreç içindeki durumları anlatılmaktadır.”Osmanlı Topraklarına Yapılan İlk Yahudi Göçleri” adlı bölümde Yahudilerin 1492’deki büyük göç öncesi Osmanlı topraklarındaki durumlarından bahsedilmektedir. Ayrıca Avrupa’daki Yahudilere göre rahat ve huzurlu bir yaşam sürdükleri belirtilmektedir.”1492 Yılından 19. Yüzyıla Kadar Osmanlı Yahudileri” adlı bölümde ise İspanya ve Portekiz’den kovulup Osmanlı ülkesine yerleşen Yahudilerin konumlarının 16. ve 17. Yüzyıllarda yükseldiği, 17. Yüzyılın sonlarında ise Avrupa’dan gelen Yahudi göçlerinin azalmasıyla Osmanlı Yahudilerinin gerilemeye girdiği savunulmaktadır. Osmanlı Yahudi cemaatinin gerilemesinin bir diğer sebebi olarak da Sabetay Sevi vakası gösterilmektedir. 1665 yılında Gazze’de ve daha sonra İzmir’de Mesihliğini ilan eden Sabetay Sevi kendine pek çok taraftar toplamış, bu gelişme üzerine 1666’da tutuklanarak yargılanmıştır. Görünürde İslam’ı kabul eden Sevi ve yandaşları dışı karşı Müslüman gözükerek gerçekte gizli bir şekilde kendi inançlarını günümüze kadar devam ettirmişlerdir. Bu olay cemaatin ikiye bölünmesine sebep olmuş Yahudiler, Sabetaycıları hiçbir zaman Yahudi olarak kabul etmemişlerdir. Bu olayla birlikte Yahudi cemaatinin içe kapandığı ve Batı’daki gelişmeleri 19. Yüzyıla kadar takip edemedikleri savunulmaktadır.

I.bölümde (s.27-54) Yahudi cemaatleri, Yahudilerin sosyal, ekonomik, kültürel, dini durumları, idari ve siyasi alandaki etkinlikleri, Rum ve Ermeni cemaatleriyle ilişkileri gibi konular üzerinde durulmuştur. Yahudilerin Rabbaniler ve Karaylar olmak üzere iki ana gruba ayrıldığı, bu iki grup arasında en büyük farkın ise Rabbaniler’in Tora(Tevrat) ve Talmud’u kabul ettikleri, Karayların ise Tora’nın yorumlarından oluşan Talmud’u kabul etmedikleri olduğu vurgulanmaktadır. Osmanlı devrinde Rabhani Yahudiler beş farklı gruba ayrılmıştır. Bizans’tan gelen bir grup olan Romaniotlar, İspanya’dan gelen Sefaradlar, Doğu ve Orta Avrupa Yahudileri Aşkenaziler, İtalyan Yahudileri ve Kuzey Afrika kökenli Mustaribelerdir. Yahudilerin İstanbul’da genellikle Balat, Hasköy, Kuruçeşme, Ortaköy ve Kuzguncuk gibi semtlerde oturdukları ve 19. Yüzyılın başına kadar bankerlik, sarraflık ve ticaret gibi alanlara hakim oldukları belirtilmektedir.

TİDSAD

dir. 19. Yüzyılda Rumların ve Ermenilerin devlete isyan etmeleriyle ekonomik açıdan büyük bir atılım yaptıkları anlatılmaktadır. 1494'te İstanbul'da bir matbaa kurdukları ve farklı diller kullandıkları (Romaniotlar Grekçe, Sefaradlar Ladino, Aşkenaziler ise Yiddişçeyi kullanmaktaydılar) söylenmektedir. II. Meşrutiyet ile birlikte Türkçenin yaygın olarak kullanılmaya başlandığı belirtilmektedir. Yahudilerin dini bayramları ve mezarlıkları da anlatılmaktadır. Meşrutiyet döneminde Yahudilerin diğer gayrimüslimlere göre mecliste az kişiyle temsil edildiği tespiti yapılmaktadır. Yahudilerin, Ermeni ve Rumlar ile aralarının pek iyi olmadığı bunun en iyi örneğinin de kan iftirası vakaları olduğu iddia edilmektedir.

II. bölümde (s. 55-89) Hahambaşılığın 1835'te resmen tanınmasından Osmanlı Devleti'nin yıkılışına kadar olan zamandaki gelişiminden bahsedilmektedir. Hahambaşı ve hahamların seçimleri, tayini, eğitimleri, gelirleri, askerlik durumları, vazifeleri ve 1835'ten sonra görev yapan hahambaşılar anlatılmaktadır. Örneğin; 1865 Hahamhane Nizamnamesi ile kurumun yapısı yeniden düzenlenmiş ve Hahamhane'de üç ayrı meclis oluşturulmuştur. Meclis-i Umumi, Meclis-i Ruhani ve Meclis-i Cismani adlı bu üç meclis ile ilgili ayrıntılar bu bölümde bulunmaktadır. Bölüm sonunda Hahambaşılar görev süreleriyle birlikte yer almaktadır.

Sonuç bölümünde ise (s.91-96) Yahudiler ile Türklerin ilk karşılaşması ve "Millet Sistemi" anlatılmaktadır. Ayrıca Yahudilerin "Kahal" adı altındaki cemaat sistemine de değinilmektedir. Daha sonra Hahambaşılığın işleyişi ile ilgili kısa bir değerlendirme yapılmakta ve 19. Yüzyıldan sonra Hahambaşılığın ve Yahudilerin Osmanlı devlet adamlarının gözünde önem kazandığı saptaması yapılmaktadır.

Eser, Osmanlı Yahudilerinin sosyal, ekonomik ve dini tarihleri üzerinde çalışacak kimseler için önemli bir kaynak durumundadır. Buna karşılık giriş ve I. bölümdeki bilgilerin sonuç kısmında tekrar edilmesi, adeta okuyucuyu başa döndürmektedir. Aslında sonuç kısmında olmaması gereken bu bilgiler, II. Bölüm ve sonuç arasındaki bağı koparmaktadır. Dipnotların sayfa altında değil de kitabın sonunda verilmesi ise okumadaki akıcılığı kesintiye uğratmaktadır. Tüm bunlara karşın çalışma, Osmanlı Yahudilerinin sosyal tarihini genel olarak anlatan bir eser olarak öne çıkmaktadır.